

УДК 351.746.1:343.102

О.О. Гриньків,
кандидат юридичних наук,
Державна прикордонна служба України

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ МЕЖІ ЗАПОДІЯННЯ ШКОДИ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Анотація. В статті звертається увага, що правоохоронний орган під час проведення оперативно-розшукових заходів, задля досягнення мети та виконання поставлених перед ним завдань, може заподіяти шкоду правам та законним інтересам людини.

Розглядаються кримінально-правові межі заподіяння шкоди під час оперативно-розшукового забезпечення службово-бойової діяльності Державної прикордонної служби України. Пропонується, залежно від ступеня визначеності, класифікувати межі заподіяння шкоди — деталізовано визначені та відносно визначені.

Аналізуються випадки можливого заподіяння смерті іншій особі під час проведення оперативно-розшукових заходів. Робиться висновок, що спричинення смерті під час здійснення оперативно-розшукової діяльності Державною прикордонною службою України не є припустимим за жодних умов, а особа, яка вчинила умисне вбивство під час проведення оперативно-розшукових заходів, підлягає кримінальній відповідальності.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, заподіяння шкоди, вимушене заподіяння шкоди, обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння, спричинення (заподіяння) смерті під час проведення оперативно-розшукової діяльності.

Постановка проблеми. З огляду на те, що під час здійснення оперативно-розшукової діяльності (далі — ОРД) Державною прикордонною службою України (далі — ДПСУ) може заподіюватися шкода інтересам, що охороняються правом, цілком логічним є визначення меж заподіяння такої шкоди. Для з'ясування соціального змістовного навантаження меж заподіяння шкоди під час проведення оперативно-розшукових заходів (далі — ОРЗ) варто співставити мету й

засоби, що обрані для її досягнення. На наш погляд, вони є фактично непримиреного спрямування. Адже мета органу, що здійснює ОРД, — це захист прав та законних інтересів, що охороняються Конституцією України та законом України про кримінальну відповідальність (далі — ЗУпКВ), від кримінально протиправних посягань, а основними завданнями є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, розвідувально-підкривну діяльність

спеціальних служб іноземних держав і організацій, покарання за які встановлено Кримінальним кодексом України (далі — КК України). Однак в ситуаціях, що ми розглядаємо, правоохоронний орган під час проведення ОРЗ задля досягнення мети та виконання поставлених перед ним завдань може заподіяти шкоду правам та законним інтересам, що охороняються законом.

Практично йдеться про співставлення двох соціальних цінностей — тих, заради яких може бути заподіяна шкода, з одного боку, і тих, якими доводиться жертвувати, — з іншого. При цьому, фактично виправдовується правило, яке, свого часу, описав Г.В.Ф. Гегель щодо «мети та засобів». Так, він зазначив, що «праведна мета дійсно виправдовує засоби, а несправедлива їх не виправдовує» [1, с. 18]. Проте, з урахуванням цієї точки зору, майже завжди можна виправдати будь-яку мету та визнати її «праведною» і вважати значущою щодо застосованих засобів, тому такий підхід потребує визначення легальних меж допустимості заподіяння шкоди.

Стан наукових досліджень. Різні аспекти оперативно-розшукових, кримінально-правових та кримінально-процесуальних проблем діяльності правоохоронних органів досліджували С.В. Албул, К.В. Антонов, О.М. Бандурка, Б.І. Бараненко, В.О. Біляєв, В.І. Галаган, В.В. Гевко, В.О. Глушков, М.Л. Грібов, А.А. Гриненко, В.М. Гринчак, О.М. Джу́жа, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, А.В. Іщенко, М.О. Кисельов, О.В. Кириченко, І.П. Козаченко, О.І. Козаченко, В.В. Колосков, Л.М. Лобойко, А.О. Ляш, Є.Д. Лук'яничков, С.М. Матвійчук, І.І. Митрофанов, Є.С. Назимко, Д.Й. Никифорчук, С.В. Обшалов, Ю.Ю. Орлов, Н.А. Орловська,

В.Л. Ортинський, В.А. Пентегов, М.А. Погорецький, В.В. Половніков, Е.В. Рижков, В.Г. Самойлов, І.В. Сервецький, Є.Д. Скулиш, О.П. Снігерьев, М.В. Стащак, М.П. Стрельбицький, С.Р. Тагієв, В.В. Тищенко, С.І. Халимон, Ю.Є. Черкасов, В.О. Черепанов, М.П. Шилін, І.Р. Шинкаренко, В.В. Шендрик, М.Є. Шумило та ін. Одночас, наявне кримінально-правове забезпечення службово-бойової діяльності та ОРД ДПСУ не в повній мірі відповідає стану кримінальної активності населення та іншим викликам, що виникли на державному кордоні та прикордонній зоні внаслідок військово-політичної обстановки, яка склалася в Україні з 2014 року.

Метою статті є пошук наукових підходів щодо удосконалення законодавства з урахуванням належного кримінально-правового забезпечення службово-бойової діяльності та ОРД ДПСУ, що дозволить оптимізувати межі заподіяння шкоди під час проведення конкретних ОРЗ, а не лише під час виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (далі — виконання спеціального завдання) (ст. 43 КК України [2], ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України)) [3].

Виклад основного матеріалу. З огляду на соціальну цінність об'єктів, що підлягають захисту, вважаємо допустимим заподіяння шкоди окремим правам та законним інтересам, що охороняються ЗУПКВ, особою, яка бере участь у проведенні ОРЗ. Винятки, тобто межі заподіяння шкоди, залежно від ступеня визначеності, можна класифікувати за двома видами — деталізовано визначені (заборона заподіяння шкоди таким об'єктам кримінально-правової охо-

рони, порушення яких за жодних умов закон не допускає) та відносно визначені (заборона дій, якими може бути заподіяна шкода необмеженому колу об'єктів кримінально-правової охорони, але лише за наявності певних умов).

До деталізовано визначених меж заподіяння шкоди потрібно віднести, зокрема, об'єкти, безпосередньо пов'язані з недоторканістю особи. Під час проведення ОРЗ неприпустимим вважається вчинення дій, внаслідок яких спричиняється смерть людини, тяжкі тілесні ушкодження, а також посягання на статеву свободу та статеву недоторканність особи.

Найскладнішою при цьому уявляється проблема заподіяння шкоди життю та здоров'ю людини. Такі випадки характерні під час оперативного проникнення в кримінально протиправне угруповання під легендою прикриття для виконання спеціального завдання. Цьому кримінально-правовому аспекту останнім часом приділяється певна увага [2, с. 324–332; 3, с. 114–129; 4, с. 37–45]. Разом з тим, аналізуючи вказані аспекти, варто звернути увагу на наявність протиріччя у двох взаємопов'язаних площинах: 1) особа, яка проникла в кримінально протиправне угруповання під легендою прикриття і діє від імені держави та захищає її інтереси, може опинитися в ситуації, коли буде вимушена заподіяти шкоду життю або здоров'ю третьої особи; 2) держава в ст. 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [5].

Розв'язання проблеми, що досліджується, допускає відповіді на низку правомірних запитань: «чи припустимим є заподіяння смерті третім

особам з метою запобігання, припинення або розкриття кримінального правопорушення?», «чи можливим визнається заподіяння шкоди здоров'ю третіх осіб з тією ж метою?», «в разі, якщо це припустимо, то якого ступеня тяжкості?». Відповіді на ці запитання потребують додаткової аргументації.

У разі потрапляння нового кандидата в кримінально протиправне угруповання, у його членів виникає цілком природне бажання перевірити його, що може полягати й у вчиненні діянь, пов'язаних з насильством, що визнається небезпечним для життя чи здоров'я третіх осіб. У такому випадку виникає вимушене заподіяння шкоди для підтвердження відповідної легенди. Крім того, особа, яка проникла в кримінально протиправне угруповання під легендою прикриття, може виявитися в кримінально протиправному середовищі, діяльність якого спрямована винятково на вчинення насильницьких кримінальних правопорушень.

Отже, ситуація, за якої необхідно вимушено заподіяти шкоду життю або здоров'ю третіх осіб, може бути цілком реальною.

У разі, якщо йдеться про запобігання або припинення протиправних дій будь-якої групи, що посягає, наприклад, на власність або встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів тощо чи на здоров'я населення, про жодне заподіяння шкоди життю дискутувати недоречно.

Таке питання можна порушувати лише у випадку, коли особа оперативно проникає в організовану групу, яка вчиняє кримінальні правопорушення, спрямовані проти життя особи. Наявна, з одного боку, нагальна та безумовна потреба в запобіганні

або припиненні кримінально каранних деліктів, а з іншого боку — вимушене заподіяння смерті сторонній особі.

Неможливо позбавляти життя інших людей під час виконання завдань ОРД. Так, розкриття можливе лише щодо закінчених кримінально протиправних діянь. У такому випадку лише ухилення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, буде становити небезпеку для суспільства, оскільки уможлиблюється продовження протиправної (злочинної) діяльності. Абсолютно не викликає сумніву, що потреба в притягненні особи до встановленої законом відповідальності, за своїм значенням, не може рівнятися з життям людини та громадянина. Складно пояснити завдання шкоди життю людини та громадянина під час виконання завдань, спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням. Логічно було б врахувати, що питання про можливе заподіяння смерті під час виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної (злочинної) діяльності організованої групи чи кримінально протиправної (злочинної) організації є цілком допустимим. Вважаємо закономірним порушити питання: «чи може держава позбавити життя невинну людину під час здійснення ОРД?» При цьому варто виходити з того, що в сучасних умовах до осіб, визнаних судом винними і засуджених за умисне вбивство чи терористичний акт, що призвів до загибелі людей, не застосовується смертна кара. На це питання є лише одна логічна відповідь і вона має бути негативною. Не має держава права вкладати в руки свого представника, нехай навіть найкращого, «сертифікат чи ліцензію на вбивство». На наш погляд, у ситуації, коли особа, яка про-

никла в кримінально протиправне середовище, під час виконання завдання зіткнулась з необхідністю заподіяння смерті іншій особі, зобов'язана уникати цього будь-яким способом. Не виникає заперечень щодо цінності життя людини і що особа, яка виконує спеціальне завдання, може опинитися в обставинах необхідності прийняття найскладніших рішень: пожертвувати однією людиною та врятувати життя багатьох людей чи за рахунок смерті інших урятувати життя одного. У практичній площині такі особи, наприклад, для того, щоб запобігти вчиненню бандою кримінальних правопорушень, пов'язаних із посяганням на життя, або викрити осіб, які готують умисне вбивство, або припинити диверсію на залізничних шляхах сполучення або запобігти терористичному акту, вибухам і підпалам у густонаселених районах міста можуть діяти в умовах крайньої необхідності чи інших складних умовах.

Під час вирішення цього питання потрібно проаналізувати конкретну ситуацію, виходячи з положень закону про необхідну оборону, крайню необхідність, виправданий ризик, затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, оскільки відповідь на нього виходить за межі правомірності проведення ОРЗ. За відсутності цих обставин, що елімінують (виключають) кримінальну протиправність діяння, дії особи, яка проникла в кримінально протиправне угруповання під легендою прикриття, пов'язані з умисним заподіянням смерті іншій людині, потрібно оцінювати з урахуванням умов правомірності крайньої необхідності.

Питання про заподіяння смерті в стані необхідної оборони та виправданого ризику в теорії та практиці можна уважати, в основному, вирішеним [6 — 11], але колізійність такої цінності, як

життя, в стані крайньої необхідності вважається дискусійним й надалі [12, 13]. При цьому, колізійність життя є соціально-філософською категорією, яку слід розглядати з погляду крайньої необхідності. Колізія життя указує на ситуацію, коли порятунок життя одного можливий тільки за рахунок життя іншого (інших), коли потрібно зробити моральний вибір: врятувати себе чи загинути, врятувавши інших [14, с. 93].

У науковій літературі проблемам «колізій життів» приділяли увагу і раніше [15; 16, с. 64–71]. Розв'язання цієї проблеми має не лише теоретичне, а й практичне значення для кримінального права та теорії оперативно-розшукової діяльності. Проаналізовані випадки умовно можна поділити на три різновиди: 1) коли вимушено порівнюються цінності двох життів; 2) коли є можливість за рахунок одного життя врятувати життя багатьом людям; 3) коли за рахунок життя меншої кількості людей можна врятувати життя більшій кількості осіб.

Вивчення зазначених випадків уможливорює відповідь на одне із найважливіших філософських питань права: «чи рівне одне життя іншому? Чи рівновеликими є життя геніального науковця та безробітної особи, талановитого художника й особи, винної у вчиненні декількох убивств малолітніх і неповнолітніх дітей?» Зазвичай, відповідь уявляється очевидною — одне життя не може дорівнювати іншому. На думку пересічних громадян, під час порівняння життя, наприклад, дитини та літньої людини, смертельно хворої та здорової особи, законослухняного громадянина та особи, яка неодноразово притягалась до кримінальної відповідальності, життя першого буде ціннішим, ніж життя іншої людини.

Із правничої точки зору відповідь має бути однозначною — життя однієї людини дорівнює життю іншої особи. В іншому випадку порушення засади рівності всіх перед законом у змозі «зламати» будь-яку систему права. Винятки із цієї норми-принципу означають, що в практичному аспекті будь-який правозастосовний орган в усіх випадках буде визначати «цінність» життя лише за власним розсудом, керуючись при цьому доцільністю, соціальною потребою й іншими кон'юнктурними обставинами.

Такий підхід не можна визнати допустимим. Конституційний Суд у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст.ст. 24, 58, 59, 60, 93, 109-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару), зазначив, що ключовим у визнанні права людини на життя за Конституцією України є положення, згідно з яким це право є невід'ємним (ч. 1 ст. 27), невідчужуваним та непорушним (ст. 21). Право на життя належить людині від народження і захищається державою. Конституційне забезпечення невід'ємного права на життя кожної людини, як і всіх інших прав і свобод людини і громадянина в Україні, базується на засаді: винятки стосовно прав і свобод людини і громадянина встановлюються самою Конституцією України, а не законами чи іншими нормативними актами. Відповідно до положення ч. 1 ст. 64 Конституції України «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України». Конституція України не містить будь-яких положень про можливість застосування смертної

кари як винятку з положення ч. 1 ст. 27 Конституції України про невід'ємне право на життя кожної людини. Таким чином, смертну кару як вид покарання, передбачений у відповідних положеннях Кримінального кодексу України, не можна вважати винятком з невід'ємного права на життя кожної людини, закріпленого у Конституції України. Положення Кримінального кодексу України щодо застосування смертної кари як виду покарання повинні розглядатись як не передбачені Конституцією України обмеження невід'ємного права на життя кожної людини і мають бути визнані такими, що не відповідають Конституції України (неконституційними) [17]. Тобто, відповідно до Конституції України, життя кожної людини охороняється рівною мірою, у зв'язку із чим життя однієї особи не може визнаватися більшою цінністю, ніж життя іншої людини.

Засаду рівності життів має враховувати й особа, яка бере участь в проведенні ОРЗ, під час прийняття рішення чи пожертвувати одним життям для порятунку іншого.

У цій ситуації може бути заподіяна рівнозначна шкода: одне життя врятовано за рахунок іншого. З точки зору чинного ЗУпКВ подібне визнається недопустимим. У цьому випадку наявне перевищення допустимих меж заподіяння шкоди. Захищаючись від небезпеки настання смерті, особа, яка проникла до кримінально протиправного середовища, позбавлена права на пожертвування життям іншої людини. Саме такого висновку можна дійти зі змісту ч. 1 ст. 39 КК України, і легального варіанту для іншого рішення не існує. Хоча ще М.С. Таганцев зазначав, що «колізія двох життів» — матері й дитини — може бути розв'язана шляхом урятування

життя першого за рахунок життя іншого, що, на його думку, «повністю підпадає під стан крайньої необхідності» [18, с. 442—445]. Кримінальна відповідальність не може бути елімінована (виключена) в ситуації порятунку власного життя за рахунок заподіяння смерті іншій особі.

Проблема допустимості пожертвування життям лише однієї людини для урятування життя більшої кількості людей, на перший погляд видається простою. Розв'язання її уявляється очевидним: з метою порятунку великої кількості людей, з точки зору соціальної справедливості та публічної доцільності, можна спричинити смерть одній людині. За логікою вчення про крайню необхідність в ситуації, що розглядається, «колізії життів» немає. Оскільки одне життя як об'єкт кримінально-правової охорони дорівнює іншому і в законі немає жодних винятків з цього положення, проте математичний підрахунок говорить, що шкода у вигляді смерті однієї особи менш значна, ніж шкода у вигляді смерті двох і більше людей.

Ця позиція зафіксована кримінально-правовою доктриною. Так, наприклад, Ю.М. Ткачевський визнавав, що у виняткових ситуаціях позбавлення життя особи може бути визнане актом крайньої необхідності, якщо лише таким шляхом можна запобігти смерті кількох людей [19, с. 484—485]. Окремі науковці також зазначали, що в ситуації, коли під час аварії корабля в переповнену людьми шлюпку намагається влізти ще одна людина, а це створює смертельну небезпеку всім іншим, що перебувають у шлюпці, тому умисне заподіяння їй смерті слід визнавати правомірними діями [20, с. 125]. А.А. Тер-Акопов уважав, що в подібних випадках необхідно брати до уваги в першу чергу кількісний по-

казник: одна смерть замість двох або трьох смертей тощо [21, с. 182].

Такий підрахунок життів є хоча й об'єктивним, але далеко не основним критерієм під час правового оцінювання подій. Якщо врахувати конкретні обставини провадження, що нерідко мають суб'єктивний, внутрішній характер, то ситуація може розцінюватися по-іншому. Спробуємо проаналізувати, як має поводитися правозастосовувач, якби йому довелося оцінювати таку змодельовану, але цілком прагматичну ситуацію. Так, особа, яка оперативним шляхом проникла в терористичну групу, одержує інформацію про терористичний акт, що готується у місті «Н», який може викликати безліч людських жертв. Разом з тим, час, місце та виконавці злочину їй невідомі. З метою запобігання чи припинення цього злочину він намагається завоювати більшу довіру в керівника кримінально протиправної групи, щоб стати виконавцем, пособником або іншим способом одержати необхідну інформацію. Унаслідок цього, особі доручають керувати нападом на склад озброєння, вбити охоронця та захопити вибухові речовини для майбутнього терористичного акту. Іншим шляхом отримати потрібні відомості ця особа не зможе: якщо вона проникла в терористичну групу, щоб запобігти тяжкому чи особливо тяжкому злочину і цього не зробить, то, ймовірно, загине велика кількість людей. З точки зору матеріального кримінального права, ця ситуація може бути вирішена формально. Співвідношення «колізійних благ» — одне життя в обмін на багато життів припустиме, але, безумовно, морально збиткове, а цього не має бути. Ст. 3 Конституції України [5] визнає людину, її життя та здоров'я найвищою соціальною цінністю. Людина принципово не може

бути об'єктом правовідносин [22, с. 37]. Разом із тим українське законодавство містить приклади, коли уможлиблюється визнання об'єктом. Так, у Законі України «Про охоронну діяльність» вказано, що об'єктом охорони є фізична особа та/або майно (абз. 2 ч. 1 ст. 1) [23]. Крім того, людина в жодному разі не може розглядатися як засіб, а завжди лише як мета [24, с. 137, 187]. Людина, на думку І. Канта, є категоричним імперативом, і її життя за жодних умов не повинно використовуватися як спосіб правового рішення [25].

Чи допустимим є порятунок життя кількох людей за рахунок заподіяння смерті меншій кількості? Відповідаючи на це запитання, також потрібно урахувати формально-математичний підхід «підрахунку життів», тобто матимемо справу з кількісними показниками. На перший погляд відповідь знову є однозначною — так, урятувати більшу кількість людей можна, пожертвувавши меншою кількістю. Проте подібний арифметичний підхід навряд чи можна вважати прийнятним із соціально-моральної точки зору.

Різновид «колізії життів», що розглядається, дедалі частіше зустрічається в сучасній соціальній реальності. Більшу популярність одержало рішення влади США після подій 11 вересня 2001 року про знищення повітряних суден, які не відповідають на запити та відмовляються виконувати вказівки диспетчерів аеропорту. Передбачалося, що такі літаки можуть бути захоплені терористами і їх потрібно знищити. Винятки не робилися навіть для пасажирських літаків. Іншими словами, вони могли бути принесені в жертву для порятунку ще більшої кількості людей. З урахуванням цієї ситуації в світі діяльність, що пов'язана з учиненням

терористичних кримінальних правопорушень, стала предметом законодавчого переосмислення. Так, в Україні у 2003 році ухвалено Закон «Про боротьбу з тероризмом» з метою захисту особи, держави і соціуму від тероризму, а також «виявлення та усунення причин і умов, які його породжують, визначає правові та організаційні основи боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження і обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їх діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку із участю у боротьбі з тероризмом» [26].

В сучасних умовах ситуації «колізії життів» врегульовано ч. 2 ст. 43 КК України, за якою особа, зазначена у частині першій цієї статті, підлягає кримінальній відповідальності лише за вчинення у складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкого злочину, вчиненого

умисно і поєданого з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчиненого умисно і пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків [27].

Такий підхід відповідає положенням Загальної декларації прав людини [28], Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини [29], Конституції України [5], які захищають право кожної людини на життя, свободу, особисту недоторканність, честь і репутацію.

Висновки. Таким чином, життя є одним із найцінніших благ і невід'ємних прав людини. Посягання на життя людини і заподіяння смерті під час здійснення ОРД ДПСУ та іншими уповноваженими на здійснення ОРД органами, є неприпустимим, а особа, яка умисно вчинила вбивство під час проведення ОРЗ підлягає кримінальній відповідальності у визначеному законом порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гегель Г.В.Ф. Философия права / пер. с нем.; ред. и сост. Д.А. Керимов и В.С. Нерсисянц; авт. вступ. ст. и примеч. В.С. Нерсисянц. Москва: Мысль, 1990. 524 с.
2. Лемеха Р.І. Тяжкі наслідки у законодавчій конструкції статті 43 Кримінального кодексу України. Львівський державний університет внутрішніх справ. Науковий вісник. Серія юридична. Вип. 1. 2012. С. 324–332.
3. Столяр Т.В. Кримінально-правова характеристика заподіяння тяжкої шкоди при перевищенні меж необхідної оборони: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 262 с.
4. Лов'як О.О. Відшкодування шкоди, завданої громадянину діями службових осіб ОВС у стані необхідної оборони. Юридична наука. 2011. № 6. С. 37–45.
5. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254/к-96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.11.2019).
6. Анчукова М.В. Виправданий ризик як обставина, що виключає злочинність діяння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 20 с.
7. Баулин Ю.В. Уголовно-правовые проблемы учения об обстоятельствах, исключающих преступность (общественную опасность и противоправность) деяния: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харьков, 1991. 41 с.
8. Боднарук О.М. Необхідна оборона при посяганні на власність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
9. Гусар Л.В. Необхідна оборона: кримінологічні та кримінально-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2009. 17 с.

10. Плисюк Н.М. Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 19 с.
11. Ющик О.І. Кримінально-правове регулювання діяння пов'язаного з ризиком за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2003. 20 с.
12. Лісова Н.В. Крайня необхідність як обставина, що виключає злочинність діяння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с.
13. Якімець Т.І. Крайня необхідність за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 16 с.
14. Артюшенко З.В. Художня інтерпретація історії у романах Івана Білика: дис. ... канд. філолог. наук. Київ, 2015. 195 с.
15. Степанов Н.В. «Коллизия жизней» как социально-философская проблема: автореф. дис. ... канд. филос. наук. Москва, 2011. 23 с.
16. Плешаков А.М., Шкабин Г.С. «Коллизия жизней» при крайней необходимости и проблемы уголовной ответственности. Государство и право. 2007. № 7. С. 64–71.
17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99> (дата звернення: 10.09.2019).
18. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Тула: Автограф, 2001. Т. 1. 798 с.
19. Курс уголовного права. Общая часть: учебник / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. Москва: Зерцало, 1999. Т. 1: Учение о преступлении. 592 с.
20. Паше-Озерский Н.Н. Необходимая оборона и крайняя необходимость по советскому уголовному праву. Москва: Госюриздат, 1962. 181 с.
21. Тер-Акопов А.А. Преступление и проблемы нефизической причинности в уголовном праве. Москва: Юркнига: Адвокатская Фирма «Юстина», 2003. 478 с.
22. Сырых В.М. Теория государства и права: учебник / отв. ред. С.А. Чибиряев. Москва: Былина, 1998. 512 с.
23. Про охоронну діяльність: Закон України від 22 березня 2012 року № 4616-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 2. Ст. 8.
24. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. Санкт-Петербург: Лань, 2000. 606 с.
25. Герасименко Д.Г. Идея гражданского общества (И. Кантта Е. Левинас): дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2017. 199 с.
26. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.
27. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.11.2019).
28. Загальна декларація прав людини. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015(дата звернення: 12.11.2019).
29. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 12.11.2019).

Гриньків А.А.

Уголовно-правовые границы причинения вреда в ходе оперативно-розыскного обеспечения служебно-боевой деятельности Государственной пограничной службы Украины.

Аннотация. В статье обращается внимание, что правоохранительный орган при проведении оперативно-розыскных мероприятий, для достижения цели и выполнения, поставленных перед ним задач, может причинить вред правам и законным интересам человека.

Рассматриваются уголовно-правовые границы причинения вреда при оперативно-розыском обеспечении служебно-боевой деятельности Государственной пограничной службы Украины. Предлагается, в зависимости от степени определенности, классифицировать границы причинения вреда — детализировано определенные и относительно определенные.

Анализируются случаи возможного причинения смерти другому лицу во время проведения оперативно-розыскных мероприятий. Делается вывод, что причинение смерти при осуществлении оперативно-розыскной деятельности Государственной пограничной службой Украины не является допустимым, а лицо, совершившее умышленное убийство при проведении оперативно-розыскных мероприятий, подлежит уголовной ответственности.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность, причинение вреда, вынужденное причинение вреда, обстоятельства, исключающие уголовную противоправность деяния, причинение смерти при проведении оперативно-розыскной деятельности.

О. Hrynkiv

Criminal-legal limits of causing harm during operative-search providing of official-fighting activity State Border Service of Ukraine.

Summary. The article is about the fact that a law enforcement agency, during the conduct of operative-search activities, in order to achieve the goal and fulfill its tasks, may harm the rights and legitimate interests of the person.

The criminal-legal limits of causing damage during the operative-search support of the combat service of the State Border Service of Ukraine are considered. It is proposed, depending on the degree of certainty, to classify the limits of causing harm — in detail defined and relatively defined.

Cases of possible infliction of death to another person in the course of conducting operative-search measures are analyzed. It is concluded that causing the death during the conducting operative-search activity by the State Border Guard Service of Ukraine is not admissible under any circumstances, and the person who committed premeditated murder in the course of any operative-search activity should be held criminally liable.

Keywords: operative-search activity, causing harm, forced causing of harm, circumstances excluding criminal offense, causing death during the operative-search activity.